

вання у майбутній професійній сфері. Забезпечити формування іншомовної компетентності майбутнього юриста може професійно орієнтована мовна діяльність, котра передбачає підготовку майбутніх спеціалістів до ділового спілкування в усній і письмовій формах іноземною мовою. Необхідною умовою досягнення цієї мети є комплексний розвиток умінь студентів у всіх видах мовленнєвої діяльності в процесі навчання.

Література

1. Александрова В.В. Професійно-орієнтоване навчання іноземної мови / В.В. Александрова // Іншомовний аспект підготовки фахівців для органів внутрішніх справ України : матеріали міжнар. практ. конф. (Харків, 20–21 травня 1999 р.) ; Ун-т внутр. справ. – Х. : Ун-т внутр. справ, 1999. – С. 11–14.
2. Білобородова Л.Д. Комплексне навчання держслужбовців іншомовної комунікації на базі модульно-рейтингової системи / Л.Д. Білобородова // Теорія та практика державного управління : збірник ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харк. регіон. ін-т; [редкол.: Г.І. Мостовий та ін.]. – Х. : Магістр, 2003. – Вип. 4. Актуальні питання навчання іншомовної комунікації у вищих навчальних закладах: матеріали наук.-практ. конф., 20 травня 2003 р. – С. 51–54.
3. Вертегел В.Л. Розвиток естетичних смаків особистості майбутнього юриста в умовах самостійної роботи при вивченні іноземних мов / В.Л. Вертегел // Гуманізм та освіта : зб. матеріалів VIII міжнародної науково-практичної конференції (Вінниця, 19–21 вересня 2006 р.). – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006. – С. 212–214.
4. Насонова Н.А. Передача інформації в процесі вивчення іноземної мови / Н.А. Насонова // Проблеми гуманізму і освіти : зб. матеріалів наук.-метод. конф. (Вінниця, 21–22 травня 2002 р.) : в 2 т. – Вінниця : Універсам – Вінниця, 2002. – Т. 2. – С. 241–243.
5. Паламар Л.М. Функціонально-комунікативний принцип формування мовної особистості : автореф дис... на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец.13.00.02 “Методика навчання” / Л.М. Паламар. – К., 1997. – 45 с.
6. Халеева И.И. Понимание иноязычного устного текста в межкультурной коммуникации / И.И. Халеева // Глядя в будущее : сб. РЕМА МГЛУ. – М., 1992. – С. 120–129.

ДЕНИСЕНКО Я.В.

ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ А.М. КРАСНОВА НА ГЕОГРАФІЮ ЯК НАУКУ

Реформування сучасної системи освіти спонукає до глибокого осмислення педагогічної спадщини та методичних напрацювань минулого. Їх ґрунтовний аналіз дає змогу розробити нові форми роботи, які б значно підвищили ефективність навчального процесу. Цінним аспектом для таких напрацювань стає вивчення педагогічних поглядів відомих науковців, викладачів. У галузі географії досить вагомим є досвід роботи професора Харківського університету А.М. Краснова. Його науковий доробок широко вивчали географи: Н.Н. Баранський, М.І. Дмитрієв, Ф.Н. Мільков, В.І. Талієв. Однак поза увагою дослідників залишилася ціла низка важливих складників його педагогічної спадщини.

Мета статті – визначити основні педагогічні напрацювання А.М. Краснова, які були вперше реалізовані в університетських курсах географії.

А.М. Краснов – один з найвідоміших представників ландшафтного напряму вітчизняної географії та геоботаніки кінця ХІХ – поч. ХХ ст. Новизна його

праць полягала, перш за все, в поєднанні географічних мандрівок, плідної наукової та інноваційної для свого часу викладацької діяльності. На відміну від своїх сучасників, А.М. Краснов трактував географію не як допоміжну галузь досліджень, а як досконалу самостійну науку. Вчений писав: “Географія відкриває нові горизонти, які часто затемнюються в системних науках і нерідко в руках невмілих професорів перетворюється на нудне ремесло” [1, с. 121].

По-новому бачив А.М. Краснов і методи дослідження географії, про що свідчить листування з В.І. Вернадським, який пропонував для географії антропологічні методи. В одному з листів А.М. Краснов зазначає: “Методи антропології географу не потрібні, так само як методи фізіолога чи систематизатора рослин. Ботаніка, зоологія, петрографія й антропологія – самостійні науки. Географ користується їхніми висловами, зіставляє їхні дані, але бути фахівцем у цих галузях він не може” [1, с. 122].

У 1889 р. А.М. Краснов почав викладати в Харківському університеті, відразу запропонувавши власну розробку навчальної програми.

Університетський курс географії А.М. Краснов пропонує в такому вигляді. Читання лекції проходить за двома основними дисциплінами – землезнавство (Erdkunde) і краєзнавство (Landerkunde). Завдання землезнавства – опис і пояснення появи земної кулі. Із цією метою географ має бути добре знайомим з природничими науками, щоб міг вільно використовувати їхні висновки для своєї географічної мети. “Завдання лектора, – стверджує А.М. Краснов, – простежити відомості з астрономії, астрофізики, геології, що стосуються земної кулі, і, як наслідок, зробити висновки про сучасний клімат, розподіл явищ динамічної геології, ґрунтів, рослинних і тваринних і людських племен” [2, с. 79].

Курс землезнавства слід викладати, використовуючи велику кількість ілюстрацій: фотографій, схем, моделей із зображеннями типових рослин і тварин. А.М. Краснов вказує, що йому досі невідомо жодного підручника, в якому б було висвітлено поставлені перед географією завдання. Це повинен зробити викладач: “Це вища філософія. Ми маємо викладати і теорію, і гіпотезу, і факти, сказані за і проти них” [2, с. 79].

З метою практичної реалізації власних методичних напрацювань А.М. Краснов починає лекції з констатації того, що поширення поглядів на географію як на описову науку, як на зібрання різнорідних, мало пов’язаних між собою фактів є помилковим. Цей матеріал застарів і в кращому разі може бути збереженим у підручниках для гімназій. Подібні описові твори, як наприклад “Geographse Universelle” Реклю, як би не були талановито написані, завжди неповні і не можуть визначати зміст географії в цілому. Вчений погоджується з тим, що недавно географія була описовою наукою, яка фіксувала різноманітні факти зібрані мандрівниками: “Ми одержували набір різнорідних відомостей, що стосувалися клімату, тварин, рослин і побуту різних країн. Хаотичні факти, з яких складався опис, куди могло увійти все, починаючи з напрямків вітру і закінчуючи тим, якою вилкою їдять жителі країни. Саме такими були землеописи з часів Страбона і Платона, до Гумбольдта і Ріттера включно” [3].

Лекції А.М. Краснова доводили, що “географія завжди мала предметом своїм земну кулю, опис її материків і морів, з’ясування явищ, що на ній відбуваються-

ся й зумовлюють обстановку та долю людства, що на ній живе”. Давні географи використовували весь накопичений матеріал про природу й життя описаних країн. Пізніше, з накопиченням наших знань давня географія фактично розпалась на багато самостійних наук: метеорологію, геофізику, ботаніку, геологію, зоологію, етнографію. Розвиток кожної із цих наук пішов углиб, у галузь спеціальних інтересів, відірвано один від одного. І тільки останнім часом стало можливим формування сучасної географії – наукового землезнавства. Вчений бачив основні відмінності між давньою описовою географією й сучасним науковим землезнавством. Якщо давня географія займалась голим підсумуванням окремих відомостей, то наукове землезнавство намагалось швидко згрупувати, розкласифікувати та схарактеризувати різноманітні типи явищ органічного й неорганічного життя на земній кулі, шукаючи між ними генетичні зв’язки та закономірності, які керують їхнім виникненням і взаємодією. Це дало змогу А.М. Краснову поставити географію в тісний зв’язок з геологією. Геологія, на його думку, і є географією земної кулі у віддаленому минулому. Що ближче це минуле до сучасного періоду, то сильніший його вплив на сучасну природу.

Саме А.М. Краснов вперше визначив характерні риси наукового землезнавства:

- на відміну від давньої географії, наукове землезнавство визначає своїм завданням не опис окремих явищ природи, а пошуки взаємозв’язків між явищами природи;

- на протигагу давньої географії загальне землезнавство цікавить не зовнішній бік явищ природи, а їх генезис, походження;

- загальне землезнавство, на відміну від давньої географії, описує не незмінну, статичну природу, а природу змінну, досліджуючи історію її розвитку [2, с. 83].

Як доводить проведений нами аналіз праць А.М. Краснова, найбільшу складність у викладацькій роботі становила відсутність університетського підручника із загального землезнавства. Незважаючи на якість лекції, без підручника не можна було розраховувати на добре засвоєння студентами великого курсу. Незабаром після приїзду до Харкова А.М. Краснов вирішив укласти такий підручник. Ця важке завдання ускладнювалось тим, що працювати над ним він міг тільки уривками, за рахунок безсонних ночей, позбавляючи себе останніх хвилин відпочинку. Взимку – щодня лекції в університеті і за його межами, весною – екскурсії зі студентами на Кавказ, влітку – експедиції до Полтавської області і Харківської губернії, а в інші роки – до Північної Америки, Японії, на Сахалін і Яву. Результати кожної мандрівки вимагали напруженої роботи з обробки зібраних матеріалів: одна за одною виходили великі й оригінальні монографії, з’являлися десятки спеціальних статей і науково-популярних нарисів. Незважаючи на все це, в 1895 р. вийшли у світ перший і другий випуски “Основ землезнавства” А.М. Краснова – першого оригінального підручника із загального землезнавства для університетів, в 1897 р. – третій випуск, в 1899 р. – четвертий випуск.

З початком роботи в Харківському університеті А.М. Краснов взявся за організацію географічного кабінету й бібліотеки при ньому. Прагнення підвищити рівень викладання географії зумовило організацію географічного студентсь-

кого гуртка, в роботі якого брали участь і студенти інших факультетів, які цікавились географією. Студенти писали реферати, опрацьовуючи російські й зарубіжні праці, а також готували доповіді за результатами власних досліджень. Значно збагатив курс географії такий вид роботи, як студентська екскурсія, новий для тогочасної педагогічної роботи.

Глибоко переконаний у тому, що вивчення географічних явищ у природних умовах є найбільш продуктивним, А.М. Краснов організував екскурсії в гори. Це дало можливість показати вдалий об'єкт для опису природних явищ, людського побуту, їх зміни залежно від відстані. У звіті про екскурсію на Кавказ учений писав: "Природним було моє бажання завоювати цей край для університетського викладання, зробити його навчальним посібником, музеєм, який би став доступним для російського викладача, як доступні Альпи для швейцарського або Судети для німецького професора" [5]. Під час таких екскурсій студенти відвідали найцікавіші місця Воєнно-Грузинської дороги, здійснили сходження на Девдоракський льодовик. Це дало їм змогу ознайомитися з найважливішими явищами льодовикової зони та іншими характерними особливостями гірської породи. Привертає увагу й одна з форм аудиторної роботи, що практикувалася А.М. Красновим: на обговорення виносилося найбільш цікаві студентські праці з географії, які були підготовлені під керівництвом професора [4, с. 16].

Програма курсу професора А.М. Краснова передбачала й геодезійні екскурсії з метою ознайомлення студентів з методами зйомок та нівелювання. Пізніше проводилися практики на Кавказі, на яких студенти здійснювали маршрутну зйомку, будували профілі за даними барометричного нівелювання.

Із заснуванням кафедри географії та етнографії в Харківському університеті розпочалися інтенсивні топографічні та картографічні наукові дослідження, а викладання топографо-картографічних дисциплін здійснювалося на новому, більш високому спеціалізованому рівні. За ініціативою А.М. Краснова було придбано колекцію приладів для окомірної та інструментальної зйомок і креслення карт, колекцію стінних карт частин світу та країн Європи, а також аркуші одноверстного масштабу Франції й Німеччини, карти Сибіру, Туркменістану та інших регіонів. До курсу географії А.М. Краснова було включено теми: "Зйомка та картографічні проєкції" і "Принципи складання карт". Велика увага приділялася наочному матеріалу, що вивчався. Кабінет географії було обладнано колекцією приладів з топографії та картографічного креслення, атласами тощо [4, с. 17].

Висновки. Отже, проведене нами дослідження засвідчило, що А.М. Краснов поєднував не лише дослідницьку й науково-описову роботу, а й здійснив методичну розробку нового університетського курсу з географії. Він є автором першого російського підручника із загального землезнавства. Погляди на зміст лекцій, формування навичок самостійної роботи студентів на колоквиумах, усвідомлення необхідності поєднання аудиторної роботи з польовою, проведенням дальніх екскурсій – все це було методичними новаціями А.М. Краснова, які стали близькими і зрозумілими географам вищої школи.

Завдяки А.М. Краснову географія виборола право посісти чільне місце в курсах вищої школи.

Перспективу дослідження ми вбачаємо в широкому вивченні педагогічних ідей професора А.М. Краснова щодо організації практичної роботи студентів, залучення їх до наукових пошуків.

Література

1. Вернадский В.И. Из прошлого / В.И. Вернадский // Профессор Андрей Николаевич Краснов. – Харьков, 1916.
2. Мильков Ф.Н. А.Н. Краснов – географ и путешественник / Ф.Н. Мильков. – М. : Географгиз, 1955.
3. Краснов А.Н. География как новая университетская наука / А.Н. Краснов // Журнал Министерства народного просвещения. – 1890.
4. Левицький І.Ю. Два століття пізнаємо Землю: з історії кафедри фізичної географії та картографії Харківського національного університету імені В.Н. Карабіна / І.Ю. Левицький, А.М. Байназаров. – Х. : ХНУ, 2005.
5. Записки императорского Харьковского университета. – 1896. – Кн. 3.

ДЕРЕВ'ЯНКО Н.В.

СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ ДИЗАЙНЕРІВ

Посилення інтересу до дизайнерської діяльності, пов'язане із соціальними перетвореннями в країні, вимагає пошуків нових шляхів розвитку дизайн-освіти, в якій дотепер відбувається ототожнення понять мистецтва та дизайну. Мистецтво як діяльність зі створення художніх цінностей прагне до самодостатності, протиставляючи себе утилітарно-практичному підходу в дизайні, метою якого є проектування світу речей. З цього непорозуміння випливає помилкове трактування професійного мислення дизайнера, від рівня сформованості якого залежить рівень професійності дизайнера та його конкурентоспроможність на ринку праці. Своєрідне поєднання творчого мислення митця, просторового мислення архітектора, конструктивного – інженера, економічного – менеджера утворює специфічний вид професійного мислення дизайнера. Формування професійного мислення дизайнерів являє собою фундаментальну основу структури професійної підготовки майбутніх дизайнерів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить, що професійне мислення має два значення. В одному випадку підкреслено професійно-кваліфікаційний рівень фахівця, а в іншому – особливості мислення, які залежать від типу діяльності. Загальна характеристика професійного мислення полягає в узагальненому та опосередкованому відображенні людиною професійної реальності; у поінформованості щодо шляхів одержання нових знань про різні сторони праці й способи їх перетворень; в умінні ставити, формулювати й вирішувати професійні завдання [3].

Н. Повякель у своїй концептуальній моделі професіогенезу компонентів мислення фахівця акцентує на розширенні спектра професій “людина-людина”, що значно ускладнює професійні завдання та технології [5]. Суспільне мислення, що зазнало змін унаслідок перетворень сучасного суспільства, на думку Є. Телегіної, активізували проблему “нового мислення”, яка знайшла місце в розробці таких аспектів, як нове економічне мислення, нове політичне мислення, нове педагогічне мислення [7]. Таке мислення позбавлене догм, штампів і